PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 04 / KIVONATOS JEGYZET

Miért látunk egészet a részletek helyett?

Gestaltpszichológia / alaklélektan | 3 oldalas vizsgajegyzet

Nagy kérdés: hogyan szerveződnek az ingerek olyan egésszé, amelyben a részek jelentése is az elrendezéstől függ?

Mi ellenében alakult ki?

A 20. század eleji Gestalt az észlelést elkülönült elemek összegére és tanult kapcsolataira visszavezető magyarázatokat bírálta. A **szervezett egész** tulajdonságai és a részek viszonyai önálló magyarázatot igényelnek. A berlini iskola fontos mérföldköve Wertheimer 1912-es látszólagosmozgás-kutatása; előzményei korábbra nyúlnak.

SZERZŐ	FŐ HOZZÁJÁRULÁS
Max Wertheimer	Látszólagos mozgás (1912); perceptuális szerveződés (1923); produktív gondolkodás.
Wolfgang Köhler	Csimpánzok eszközös problémamegoldása; belátás; az elrendezés és az eszköz-cél viszony szerepe.
Kurt Koffka	Az elmélet rendszerezése és nemzetközi közvetítése; 1922-es áttekintés, *Principles of Gestalt Psychology* (1935).

Szerveződési alapelvek

Közelség: az egymáshoz közelebb eső elemek gyakran csoportot alkotnak.
Hasonlóság: az azonos színű, alakú vagy másként hasonló elemek összetartozónak tűnhetnek.
Jó folytatás: a folytonosan haladó kontúrokat hajlamosak vagyunk összetartozónak látni.
Zártság: hiányos körvonal is szerveződhet zárt alakzatként.
Prägnanz: az adott feltételek mellett stabil, rendezett, egyszerű szerveződés tendenciája; nem minden helyzetben egyetlen alakzatot előíró szabály.

Saját szemléltető ábra Wertheimer szerveződési elvei alapján. Balra a távolság, jobbra az egyenletes elhelyezés mellett a szín teszi kézenfekvővé a csoportosítást.

Figura-háttér szerveződés: egy felület körülhatárolt tárgyként, a másik mögötte folytatódó háttérként jelenhet meg. Edgar Rubin munkái fontos előzmények; a kétértelmű arc/váza-ábra a váltást szemlélteti (Koffka, 1922).

PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 04 / KIVONATOS JEGYZET

Kísérletek és belátás

Mit változtattak, mit figyeltek meg, mire következtettek?

1. Wertheimer: mozgás álló ingerekből

Eljárás: különböző helyen megjelenő álló ingerek időzítésének változtatása. **Adat:** a megfigyelő észlelési beszámolója: egymásutániság, egyidejűség vagy mozgásélmény. **Jelentőség:** a tapasztalat szerveződését a térbeli-időbeli viszonyok alakítják; a mozgásélmény nem írható le a két álló benyomás puszta felsorolásával.

Történeti pontosítás: a **phi** szűk értelemben „tiszta” mozgásélmény, világosan helyet változtató tárgy nélkül. A **béta-mozgásban** egy tárgy látszik egyik helyről a másikra haladni. Nem minden váltakozó fénykép vagy filmszerű látszólagos mozgás phi (Steinman et al., 2000).

2. Csoportosítás és figura-háttér vizsgálatok

Eljárás: pontok távolságát, színét, kontúrok lefutását vagy kétértelmű felületeket változtatnak. **Adat:** az észlelt csoportok és alakzatok leírása, a figura-háttér értelmezés váltása. **Eredmény:** ugyanazok az elemek más elrendezésben más egységekké szerveződhetnek. A klasszikus demonstrációkból részletes kísérleti kutatási program fejlődött (Wertheimer, 1923/1938; Koffka, 1922).

3. Köhler: eszközök, célok, új viszonyok

Tenerife, 1913-1917: a csimpánzok a közvetlenül el nem érhető táplálékhoz botokat, ládákat használhatnak. Egyes feladatok eszközök összekapcsolását vagy egymásra helyezését igénylik. **Adat:** próbálkozások, szünetek és a megoldó cselekvéssor alakulása. Köhler az esetenként hirtelen, célszerű megoldást a helyzet **belátásos újraszervezésével** magyarázta (1917/1925).

Korlát: a siker hirtelensége önmagában nem bizonyítja a mentális folyamatot. Az előzetes tapasztalat, eszközismeret és gyakorlás hatását is vizsgálni kell; a beszámoló nem igazolja, hogy minden állat minden feladatot próbálkozás nélkül oldott meg.

Hétköznapi kapcsolat

Magasabb hangfekvésben is felismered a dallamot: a hangok viszonya megmaradhat, miközben mindegyik hang megváltozik. A gondolatnak Ehrenfels Gestalt-minőség fogalma is előzménye. Problémamegoldáskor hasonló fordulat, amikor egy tárgyat új szerepben tudsz használni; ez szemléltetés, nem az állatkísérlet megismétlése.

Átvezetés Kurt Lewinhez

A személy és pszichológiai környezete együtt alkot értelmezési egységet: **B = f(P, E)**, vagyis a viselkedés a személy és a környezet függvénye. Ez elvi kapcsolat, nem önmagában számszerű előrejelző képlet. A mezőszemlélet fontos híd a személyiség- és szociálpszichológia felé (Lewin, 1936).

PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 04 / KIVONATOS JEGYZET

Mai jelentőség és vizsgacsapdák

Összekötés az első négy témával

Mai örökség: perceptuális csoportosítás, figura-háttér elkülönítés és problémareprezentáció kutatása. **Korlát:** a klasszikus elvek önmagukban nem adnak teljes mechanisztikus modellt; kölcsönhatásukat, feltételeiket és idegrendszeri alapjaikat további kutatás tisztázza (Wagemans et al., 2012).

Négy szigorlati tengely: általános: észlelés és problémamegoldás; személyiség: Lewin személy-környezet rendszere; fejlődés: a szerveződés és tanulás változása; szociál: Lewin mező- és csoportszemlélete. A legerősebb közvetlen kapcsolódás itt az általános lélektan.

Ne keverd össze!

Az egész más, mint a részek összege: a szerveződésen van a hangsúly, nem valamilyen plusz „összetevőn". **Phi ≠ béta-mozgás. Belátás ≠ előzmények nélküli megvilágosodás. Gestaltpszichológia ≠ Gestalt-terápia:** a kísérleti iskola és a későbbi terápiás irányzat nem azonos.

Vizsgán 30 másodpercben

A Gestaltpszichológia szerint az észlelés szervezett egészekre irányul, és a részek szerepét a viszonyaik is meghatározzák. Wertheimer a látszólagos mozgást és csoportosítást, Köhler a belátásos problémamegoldást vizsgálta, Koffka rendszerezte a szemléletet. A közelség, hasonlóság, jó folytatás és figura-háttér viszony az észleléskutatásban ma is fontos. Lewin a mezőszemléletet a személy és környezete kapcsolatára alkalmazta.

01-04 összekötés: filozófiai probléma → 02: mérhető jelenség; 03: elemek és funkciók; 04: a részek szerveződése. A nyilak tanulási kapcsolatot jelölnek. **Következő:** Freud és a klasszikus pszichoanalízis, egy részben párhuzamos történeti szál.

Szakirodalom

Koffka, K. (1922). Perception: An introduction to the Gestalt-theorie. *Psychological Bulletin, 19*(10), 531-585. https://doi.org/10.1037/h0072422

Köhler, W. (1925). *The mentality of apes* (E. Winter, Trans.). Kegan Paul, Trench, Trubner. (Original work published 1917). https://books.google.com/books?id=qDys0AEACAAJ

Lewin, K. (1936). *Principles of topological psychology* (F. Heider & G. M. Heider, Trans.). McGraw-Hill. https://books.google.com/books?id=H2B9AAAAMAAJ

Steinman, R. M., Pizlo, Z., & Pizlo, F. J. (2000). Phi is not beta, and why Wertheimer's discovery launched the Gestalt revolution. *Vision Research, 40*(17), 2257-2264. https://doi.org/10.1016/S0042-6989(00)00086-9

Wagemans, J., Elder, J. H., Kubovy, M., Palmer, S. E., Peterson, M. A., Singh, M., & von der Heydt, R. (2012). A century of Gestalt psychology in visual perception: I. Perceptual grouping and figure-ground organization. *Psychological Bulletin, 138*(6), 1172-1217. https://doi.org/10.1037/a0029333

Wertheimer, M. (1938). Laws of organization in perceptual forms. In W. D. Ellis (Ed. & Trans.), *A source book of Gestalt psychology* (pp. 71-88). Kegan Paul, Trench, Trubner. (Original work published 1923). https://www.yorku.ca/pclassic/Wertheimer/Forms/forms.htm